

Bulletin van
Arctic Peoples Alert
nummer 12 - najaar 2001

arctica

Colofon

Arctica is het bulletin van Arctic Peoples Alert voorheen stichting Innu Steungroep.
Arctic Peoples Alert is een Nederlandse belangenorganisatie voor inheemse volken in het Noordpoolgebied.

Prijs: *f* 3,50 - € 1,60. Donateur
Arctic Peoples Alert: *f* 22,- € 10,- per jaar.

nummer 12 - Najaar 2001

Arctic Peoples Alert
Zusterstraat 58 B
2512 TN Den Haag

Telefoon: 070 4020943
Fax: 070 3882915
E-mail: arctica@planet.nl
Web-site: www.arctica.nl
Postbank: 440 8028
Actierekening: 40092
KvK: S-157171

Redactie: Jan van Boeckel, Charles van den Ouweland en Govert de Groot. Met bijdrage van: Peter Bakker, Niels Hoedeman, Karen Mulders en Hein van der Voort

ISSN: 1387-2818

Druk: Adelante Den Haag
op minder milieubelastend papier
Layout: Adelante, Kees van den Berg
Foto's, tenzij anders vermeld, beschikbaar gesteld door de Same-fotograaf Niillas Somby.
Foto voorpagina: Nenets, Niillas Somby
Oplage: 2250 exemplaren

Inhoud:

Arctic Peoples Alert

Govert de Groot

Droom ik? Een paar keer heb ik mensen gevraagd in mijn arm te knijpen. Het is echt waar. Ik zit in een chum - een soort tipi - met meer dan duizend rendieren om me heen en laat me rijden op een rendierslee door Nenets- en Komi-menners. Het is me na drie jaar ten langen leste gelukt de **'Dag van het Rendier'** op de toendra bij te wonen. Drie maal is scheepsrecht. In vergelijking met eerdere ervaringen op Groenland, bezoeken aan Spitsbergen en Jan Mayen, en twee keer een kort verblijf in een jachtkamp van de Innu-Indianen, is dit wel een totaal andere wereld. In Naryan Mar of Krasnoe heb je het gevoel dat je in de eerste helft van de vorige eeuw bent beland, maar hier in de toendra, in een chum tussen de rendieren, ga je echt eeuwen in de tijd terug. Het valt eigenlijk niet te beschrijven. De eenvoud en doelmatigheid van de Nenets. Het is een zeer hard bestaan en het is eigenlijk geen representatief moment om hen te bezoeken, want het is feest. En dat is toch even anders.

Op 11 juni werd in de Finse stad **Rovaniemi** het decennium van de arctische milieusamenwerking gevierd. In deze plaats, op deze datum, werd tien jaar geleden door de acht arctische milieuministers en vertegenwoordigers van de organisaties van inheemse volken de *Arctic Environmental Protection Strategy* (AEPS) opgezet. Dit gaf onder andere de aanzet tot de oprichting van het *Arctic Monitoring and Assessment Programme* (AMAP) in 1991 en van de Arctische Raad in 1996. Sindsdien is er veel duidelijk geworden over de milieusituatie in de Arctis. Nederland is waarnemer bij deze arctische organisaties. **www.grida.no/wwfap**

Het is geen wonder dat zeezeiler Henk de Velde van de Russen niet verder mocht varen. Bij zijn vertrek vroeg ik me al af of hij alle vereiste vergunningen voor zijn zeiltocht door de Noordoostelijke Doorvaart had geregeld. Niet dus. We leven niet meer in de tijd van Willem Barentsz toen we dachten dat alle 'onontdekte' gebieden automatisch voor ons open lagen. Overigens zijn zulke vergunningen ook vereist voor tochten rondom Groenland en Canada. **www.henkdevelde.nl**

Op 1 oktober neemt de **Gasunie** het eerste gas uit Rusland af. De Gasunie heeft voor 20 jaar een contract met Rusland. Het Russische gas wordt voor een groot gedeelte in het Yamal-schiereiland gewonnen. Als dit gas onze huizen verwarmt, zijn het dus niet langer alleen de ganzen, die in Siberië broeden en op de Wadden overwinteren, die ons met de Russische Arctis verbinden. **www.gasunie.nl**

Nenets in Nederland. Een rendiervolk in Noord-Rusland staat voor de deur. Wij zijn inmiddels bezig met de laatste voorbereidingen en zien uit naar het bezoek van de Nenets aan Groningen en Den Haag, **van 3 tot en met 10 oktober**.

Dank voor alle extra financiële bijdragen die zijn overgemaakt met de **acceptgiro** die bij de vorige *Arctica* was bijgesloten. Mocht u nog geen gebruik hebben gemaakt van de acceptgiro, dan stellen wij het zeer op prijs wanneer u alsnog een bijdrage op onze postbankrekening **40092** overmaakt om daarmee het bezoek van de Nenets tot een succes te maken.

Dag van het Rendier

Govert de Groot

Voor het derde jaar probeerde ik deze zomer een vlucht te boeken van Moskou naar Naryan Mar. Naryan Mar ligt aan de kust van Noord-Rusland, onder het eiland Nova Zembla. En zowaar: dit jaar lukte het mij.

Eerst bracht ik, in een heet Moskou, een bezoek aan de medewerkers van RAIPON (*Russian Association of Indigenous Peoples of the North*). Met hen sprak ik het programma voor de manifestatie *Nenets in Nederland* door. Na een tussenstop in Archangelsk kwam ik in Naryan Mar aan. Ik kende Naryan Mar alleen in winterse weersomstandigheden. Wat een zanderige stad. Dat had ik niet verwacht. De temperatuur is zomers. Op het vliegveld wacht een groepje Nenets me op, waaronder Vlad Peskov, voorzitter van *Yasavey*, Alexander E. Vyucheisky (Sasja) van de rendierhouderscoöperatie *Jerv* en Alexander I. Vyucheisky, nu bestuurslid van *Yasavey* en lid van de regionale Doema. Na het bezoek aan een terrein buiten Naryan Mar, waar *Yasavey* droomt een eigen kantoor neer te zetten in de vorm van een chum (een soort 'tipi'), vertrekken we met de jeep naar Krasnoe, een uur rijden vanaf Naryan Mar. De volgende dag gaan we op de toendra paddestoelen en bessen zoeken. Er zijn niet veel paddestoelen te vinden en de moerasbraam is nog niet rijp.

Bruiloft

Ik krijg te horen dat ik niet alleen ben uitgenodigd voor 'de Dag van het Rendier' maar ook voor een zeer bijzondere bruiloft. De Noord-Noorse Sami Øyvind Ravna en de Nenetsvrouw Zoja Vylka zullen op traditionele Nenetswijze op de toendra gaan trouwen. Traditionele Nenetsbruiloften hebben al lange tijd niet meer plaatsgevonden en een eerder huwelijk tussen een Sami en een Nenets is mij niet bekend. Op 1 augustus vliegen we met de helikopter naar het tentenkamp van de ouders van Zoja, midden op de toendra. Daar zullen de onderhandelingen over de prijs van de bruid tussen de Sami-onderhandelaar Ole Einar Olsen en de toekomstige schoonouders plaatsvinden. Ik verblijf met mijn tolk in een blauw, Russisch koepeltentje. Op 50 meter afstand van de tent is de helikopterlandingsplaats. Op een ochtend blijken we omgeven te zijn door rendieren. Ik word wakker van hun 'geknor' en het geklepper van hun hoeven. Ik verkeer in een soort droomtoestand. Er zijn meer dan duizend rendieren. Het is voor de Nenets en Samen "een verkeerde vraag" om naar het precieze aantal dieren te informeren. In dit kamp staan drie chums. Opvallend is het grote aantal kinderen in het kamp. Veel sleden staan met vijf rendieren ingespannen. Verschillende keren mag ik meerijden. 's Avonds worden de rendieren losgelaten en 's ochtends weer bij elkaar gedreven. Met veel moeite kunnen de sledetrekkers weer uit de kudde worden gehaald. Omdat het feest is selecteren de gastheren ook een aantal voor de slacht. Een stukje rauw vlees dat wordt afgesneden van het karkas en wordt ondergedompeld in het verse bloed in de ribbenkast is een delicatesse. Er wordt veel 'thee' gedronken, dat wil zeggen: feitelijk ontbijten, lunchen of dineren. De tafel naast de kachel in de chum staat vol met allerlei soorten rauwe, gekookte of gerookte vis, gebraden gans en rendiervlees en natuurlijk brood. Omdat het feest is, ontbreekt ook de wodka niet.

Op de volgende dag, de dag van de bruiloft, komen in de morgen een groep Samen uit Noord-Noorwegen en een aantal Noren aan. De Samen kleden zich om in hun kleurrijke traditionele dracht. Veel Nenets hebben ook hun traditionele kleding aangetrokken. Ole stapt op een rendierslee, rijdt naar de chum en de onderhandelingen over de bruidsschat kunnen beginnen. Op een stokje wordt bijgehouden hoeveel rendierkalveren, hinden en stieren worden geboden en gevraagd. De ouders gaan akkoord met de prijs. De schoonouders en bruidegom mogen de chum binnenkomen en er wordt thee gedronken. De ouders, schoonouders en bruidegom rijden drie keer met rendiersleden rond de chum. De Nenets klagen dat de Samen niet goed op de sleden zitten. Zij zijn het immers verleerd. De bruid mag daarna door de bruidegom met een rendierslede worden 'ontvoerd', en alle cadeaus gaan mee. Daarmee is het huwelijk gesloten. 's Avonds is het groot feest, waarbij de bruidegom - tegen het Nenets- en Russisch gebruik in - een dankwoord uitspreekt. Hij maakt meteen van de gelegenheid gebruik om een nieuw boek over de Nenetscultuur te pre-

Foto: Govert de Groot

Een delicatesse.

senteren dat hij tezamen met zijn vrouw heeft geschreven. Het is inmiddels al het zevende boek van hun hand dat in Noorwegen is verschenen.

Rendiersledeeraces

De volgende dag vliegen we met de helikopter naar het kamp waar de Dag van het Rendier, het Nieuwjaar van de Nenets, wordt gevierd. Eigenlijk zou het feest op 1 augustus moeten plaatsvinden, maar in verband met de beperkte helikoptervluchtmogelijkheden wordt het drie dagen verschoven. Voorafgaand aan de feestelijkheden onderhandelen de Nenets met de oliemaatschappij LukOil over de voorwaarden waaronder in hun gebied olie kan worden gewonnen.
Dit keer logeer ik in de chum van Alexander ('de wolvenjager', zie Arctica 11) en Valentina Lekkovy. In dit kamp staan vier chums. Of het de normaalste zaak van de wereld is worden we wederom omgeven door meer dan duizend rendieren. Rond het kamp staan vijf olieboortorens. In de chum is de vrouw des 'huizes' de gastvrouw. Iedereen krijgt 'thee' en het is een indrukwekkend schouwspel om te zien hoe alle aanwezigen rond tafel en kachel in een bepaalde volgorde worden verwend. Naast de familie zijn er in deze tent twee katten, een hond en een rendierkalfje. Het is te laat geboren en door een hond gebeten. Het zal wel altijd in deze chum blijven wonen. 's Avonds arriveren er zeven sleden met vertegenwoordigers van de Komi, een volk dat zuidelijk van de Nenets woont en een eigen taal en cultuur heeft. Het zijn heel verlegen mensen. Vanwege de hoge kosten zijn zij zelf al een aantal jaren niet in staat een Dag van het Rendier te houden. De Komi worden gastvrij onthaald en ook zij krijgen slaapplaatsen in de chum. Op de Dag van het Rendier zijn er voor jongens en mannen wedstrijden in lassowerpen, verspringen en bijlwerpen. Aan het hardlopen en de rendiersledeeraces doen ook de vrouwen mee. Vooral de race rond het kamp, waaraan alle rendiersleden meedoen, is een prachtig schouwspel. De dag wordt afgesloten met een schietwedstrijd voor de heren. Dan volgt rond middernacht - donker wordt het niet - de prijsuitreiking en een banket. En dat allemaal midden op de toendra!
De droom is voorbij. Na een helikoptervlucht van een uur langs de Barentszzee en de Pechoradelta keer ik terug in een zomers Krasnoe. De door Arctic Peoples Alert uitgenodigde Nenets kijken uit naar hun bezoek aan Nederland, begin oktober. Zij hopen dat er tijdens hun bezoek concrete afspraken kunnen worden gemaakt over in hun gebied uit te voeren projecten.
www.raipon.net/yasavey/

Foto: Govert de Groot

Valentina, haar kinderen en het rendierkalfje.

Groenland en het antitraketschild

Niels Hoedeman

De *Thule Airbase* in Noord-Groenland vormt een belangrijk onderdeel van de Amerikaanse plannen om een antiraketschild te bouwen dat militaire bescherming moet bieden voor aanvallen vanuit zogenaamde 'schurkenstaten'. Hiermee is Groenland opnieuw buiten zijn wil betrokken in politiek spel dat op hoog niveau wordt gevoerd. Een spel dat niet alleen grote gevolgen kan hebben voor de militaire verhoudingen, maar ook voor de politieke ontwikkelingen in Groenland zelf.

Thule

Met het beëindigen van de Koude Oorlog in 1991 nam de militaire betekenis van de *Thule Airbase* af, en daarmee ook de angst van de Groenlanders betrokken te raken in een conflict tussen Oost en West. Maar de actuele Amerikaanse plannen om een antiraketschild te ontwikkelen, het zogenaamde NMD (*National Missile Defence*), brengen daar verandering in. Omdat uitbreiding en modernisering van de *Thule Airbase* een kernonderdeel is van het plan, dreigt Groenland nogmaals in een onaangename militaire en veiligheidspolitieke positie gedwongen te worden.

De Amerikaanse intentie om het Groenlandse territorium te betrekken in het NMD-plan komt op een tijdstip dat Groenland zelf worstelt met zijn politieke en staatsrechtelijke relatie met Denemarken. Vanaf het moment dat het Groenlandse zelfbestuur, de zogeheten *Home Rule*, in 1979 werd geïntroduceerd, heeft Groenland met succes de politieke verantwoordelijkheid overgenomen met betrekking tot vrijwel alle binnenlandse beleidsterreinen. In de komende jaren wil Groenland onderhandelingen beginnen met de Deense regering met het doel de politieke zeggenschap van de *Home Rule* verder uit te breiden. De Groenlandse regering, *Landsstyret*, heeft daarom in 1999 een zelfbestuurcommissie benoemd die de mogelijkheden moet onderzoeken om ook zeggenschap op het terrein van de buitenlandse en veiligheidspolitiek te krijgen. Het Deense ministerie van Buitenlandse Zaken heeft immers op dat vlak nog steeds het laatste woord - en dus ook over de Amerikaanse militaire activiteiten in Groenland.

Denemarken

Juist waar het de kwestie van de Amerikaanse militaire activiteiten in hun land betreft hebben de Groenlanders bijzonder slechte ervaringen met de bereidheid van Denemarken om de Groenlanders hierover te informeren. Opeenvolgende regeringen hebben de laatste vijftig jaar zowel de Groenlandse als Deense bevolking misleid en informatie geheimgehouden over de feitelijke verhoudingen op de basis in Thule. Zo verzweeg men de dwangmatige overplaatsing van de Uummannaq-inwoners, die in de weg stonden op het moment dat de basis in 1953 in Thule werd gebouwd. En toen in 1968 een Amerikaanse B-52 bommenwerper dicht bij Thule neerstortte, gaf men geen ruchtbaarheid aan het grote stralingsgevaar. Het feit dat de Amerikanen vele jaren lang kernraketten hadden opgesteld in Thule kwam pas onlangs aan het licht, en dat terwijl de Deense regering beweerde dat Groenland 'atoomvrij' was.

De Groenlandse politici en bevolking staan uiterst wantrouwend tegenover de arrogantie en onbetrouwbaarheid van de Deense staat met betrekking tot de *Thule Airbase*. In die context is het antiraketschild, paradoxaal genoeg, een bruikbaar middel gebleken voor Groenland om extra druk op Denemarken uit te oefenen om in dialoog te treden over vernieuwing van de relatie tussen de twee landen. Groenland wenst niet langer met een koloniale mentaliteit te worden geconfronteerd en eist een herziening van de *Home Rule* wet, zodat die meer aan de eisen van deze tijd voldoet. In verband met de NMD-plannen verlangt Groenland het recht om volwaardig deel te nemen aan de onderhandelingen over de plannen tot uitbouw van de Thule radar.

Het is echter twijfelachtig of de Deense regering op de Groenlandse eisen in zal gaan. De reden hiervoor is dat het terrein van de internationale veiligheidspolitiek - en dus ook de Amerikaanse militaire aanwezigheid in Groenland - de afgelopen jaren een belangrijke betekenis heeft gehad in de samenwerking tussen de Verenigde Staten en Denemarken. Denemarken is er, naar het zich laat aanzien, voor teruggedeinsd eisen te stellen aan de Amerikanen. Daarvoor in de plaats koos het voor de gemakkelijkste oplossing, namelijk onvoorwaardelijke medewerking. Dat men dit tegenover de eigen bevolking moest verzwijgen nam men op de koop toe.

En nu de NMD-plannen aan de orde zijn blijkt opnieuw dat Denemarken het niet aandurft zelf het initiatief te nemen. De regering en het parlement besloten in april een afwachtende houding aan te nemen met betrekking tot de NMD-plannen, en pas te reageren op het moment dat de Verenigde Staten een concreet verzoek tot medewerking doet. Wel heeft de regering te kennen gegeven zich tegen de NMD-plannen te zullen verzetten als blijkt dat die in strijd zijn met het ABM-verdrag (het antiraketverdrag) uit 1972.

De Deense minister van Buitenlandse Zaken, Mogens Lykketoft, heeft het Groenlandse *Landsstyret* ertoe bewogen officieel precies hetzelfde standpunt in te nemen, ondanks het feit dat het Groenlandse parlement zelf al in 1999 een eigen standpunt heeft geformuleerd. De toen geformuleerde Groenlandse positie is dat er drie fundamentele voorwaarden worden gesteld aan instemming met de NMD-plannen:

- Ze mogen niet in tegenspraak zijn met het ABM-verdrag;
- Ze mogen geen bedreiging vormen voor de wereldvrede; en
- Groenland moet invloed hebben op en deelnemen aan onderhandelingen over een eventuele uitbouw van de *Thulé Airbase*.

Politiek

Maar ondanks deze duidelijke stellingname lopen de visies in Groenland belangrijk uiteen. In het parlement bestaat onenigheid in de coalitie van *Siumut* (de grootste partij van Groenland, te vergelijken met de PvdA), en *Inuit Ataqatigiit* (IA, een partij die te vergelijken is met GroenLinks). Er heerst uitgesproken onenigheid over de vormgeving van de Groenlandse buitenlandse en veiligheidspolitiek, en dus ook over de houding tegenover het antiraketschild. *Siumut* bekijkt de Amerikaanse activiteiten in Groenland pragmatisch, en meent dat ze acceptabel zijn als ze ten goede komen aan de Groenlandse belangen in de buitenlandse politiek, en aan de eigen economie en infrastructuur.

De opstelling van IA daarentegen is dat de gehele Arctis moet worden gedemilitariseerd en dat NMD een directe bedreiging vormt voor de arctische bevolking. In de ogen van IA zal NMD Groenland in een eventuele oorlog tot een belangrijk militair doelobject maken. Verder moet er volgens IA geen vergunning worden gegeven voor welke uitbouw van de Thule-radar dan ook, voordat er een bevredigende afronding is gekomen in een zaak die momenteel speelt voor het hooggerechtshof in Kopenhagen. Het betreft een proces dat de afstammelingen van de bewoners van Uummannaq, die in 1953 met dwang werden overgeplaatst, tegen de Deense staat hebben aangespannen. Zij proberen de zeggenschap over hun traditionele jachtgebied terug te winnen (zie Arctica 5). Maar ook deze laatste eis van IA wilde de Groenlandse regering niet overnemen.

Ondanks de verdeeldheid is er ook eenstemmigheid. Al jaren bepleiten IA en *Siumut* gezamenlijk om opnieuw te onderhandelen over de bestaande defensieafspraken tussen de Verenigde Staten en Denemarken, die in 1951 zijn opgesteld. Inzet daarbij moet zijn dat men in de toekomst meer invloed krijgt op de militaire activiteiten in Thule.

Bush' antiraketschild-plannen hebben nu al hun schaduw vooruit geworpen over Groenland. Waarnemers verwachten dat de onenigheid over de te volgen buitenlandse politiek voortijdige verkiezingen kan veroorzaken. Tot ergernis van zijn bewoners heeft het politieke getouwtrek Groenland op internationaal niveau neergezet als een politiek zwakke en onervaren natie.

De NMD-plannen betekenen een zware beproeving voor de relaties tussen Denemarken en Groenland. En binnenkort zal blijken of Denemarken bereid is Groenland de geëiste invloed te geven op de Amerikaanse aanwezigheid in Groenland, of wederom vervalt in verzwijgingen en leugens.

Niels Hoedeman is Eskimoloog. Hij woont in Kopenhagen en is verbonden aan INFONOR, een partnerorganisatie van Arctic Peoples Alert.

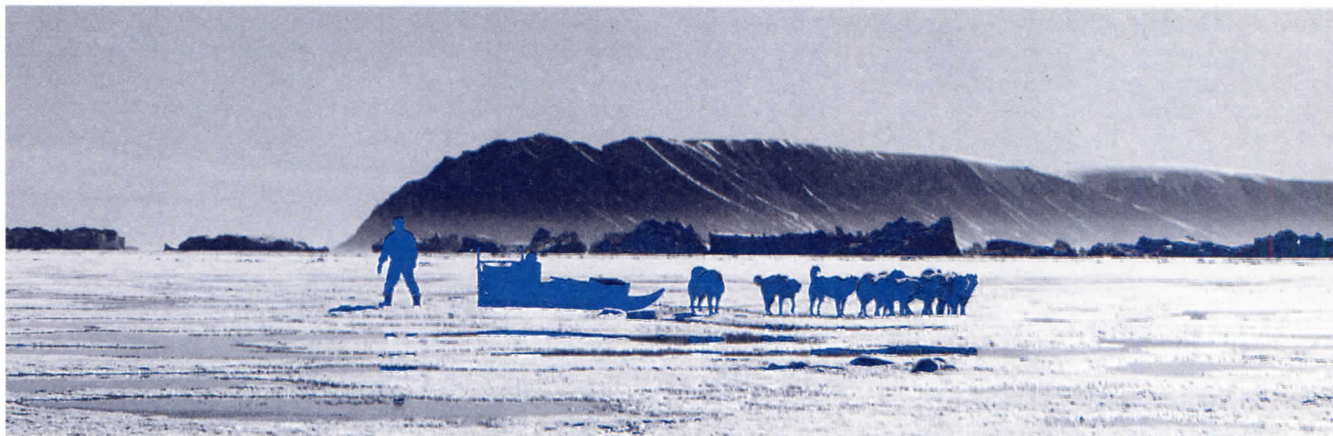

Foto: Jeroen Nooter

Qaanaaq, 1991

drs. Karen Mulders, Arctisch Centrum, Rijksuniversiteit Groningen

Karen Mulders schreef de volgende recensie van het boek *Siberian Survival: The Nenets and Their Story* van Gail Osherenko en Andrei V. Golovnev. Een eerdere versie hiervan verscheen in *Circumpolar Journal*, Volume 15, 1/2000, het Nederlands tijdschrift over wetenschappelijk onderzoek in de poolgebieden.

Achtergrond en thema

Het noorden van Rusland staat de laatste jaren meer en meer in de belangstelling vanwege de ontwikkeling van de olie- en gasindustrie. Sinds eind jaren '80 zijn de gevolgen van deze ongebreidelde en grootschalige industrialisatie in hoog tempo pijnlijk zichtbaar aan het worden. Olie- en gaslekkages, branden en milieuvervuiling leiden tot aantasting van de bodem (in het noorden de permafrost) en de vegetatie. Verandering en zelfs verlies van toendravegetatie heeft invloed op het dierenleven, waarvan de inheemse bevolking (meest rendierhouders) zo afhankelijk is. De afname van beschikbare weidegrond en de blokkades van aloude migratieroutes door pijpleidingen tasten de volken van het Noorden in de kern van hun bestaanswijze, hun cultuur, aan. Sinds enkele jaren wordt er hevig gediscussieerd over de vraag hoe de gevolgen van olie- en gaswinning voor het milieu en de lokale bevolking in de nabije toekomst beperkt kunnen worden.

Niet alleen milieukundigen, etnografen en industriëlen van buitenaf bemoeien zich hiermee. Steeds vaker mengt ook de inheemse bevolking zelf zich in de discussie. De toename en intensivering van contacten met 'de buitenwereld' hebben namelijk vanaf eind jaren '80 geleid tot een toenemend zelfbewustzijn van de noordelijke volken. In de strijd om het behoud van hun leefgebied en hun traditionele cultuur zijn vooral de Nenets actief, zowel Nenets die zich -al dan niet gedwongen- hebben gevestigd in Russische nederzettingen, als nu nog nomadisch levende Nenets in de (bos)toendra van Archangelsk tot aan de rivier de Jenisej.

Van alle in West-Siberië levende niet-Russische volken zijn de toendra-Nenets de enige die tot op de dag van vandaag ogenschijnlijk onaangetast hun aloude leefwijze en cultuur hebben weten te handhaven. Dit terwijl zij net als bijvoorbeeld de Komi, Chanti en Mansi, al sinds de 15de eeuw in contact hebben gestaan met de Russische cultuur. Contacten die in veel andere gevallen dramatische gevolgen hebben gehad op de traditionele culturen: vele van de kleinere, veelal Fins-Oegrische volken zijn volledig opgegaan in het Russische rijk en zijn het contact met hun wortels en hun traditionele cultuur kwijtgeraakt: hun taal en religie, hun normen en waarden, kortom hun eigenheid. Dit verlies van eigenheid heeft veelal een diepe crisis bij de lokale

bevolking teweeggebracht, wat zich veelal uit in alcoholmisbruik en zelfdoding. In sommige gevallen is de traditionele cultuur volledig teloorgegaan, geassimileerd aan de Russische cultuur.

De Nenets daarentegen hebben zich op de een of andere manier tot op de dag van vandaag weten te verzetten tegen de desintegratie van hun cultuur. Kerstening, alfabetisering en sovjetideologie hebben niet geleid tot een algehele culturele breuk met het verleden, zoals bijvoorbeeld bij de Mansi. Zowel de nomaden in de toendra als de Nenets die zich om wat voor reden dan ook gevestigd hebben in nederzettingen voelen zich nog altijd verbonden met het leven in de toendra, met de rendieren en de aloude spirituele en materiële cultuur.

De Nenets leven in een relatief kleinschalige en slechts op de rendierhouderij gebaseerde maatschappij. Hoe zijn zij door de eeuwen heen in staat geweest hun unieke (en voor menigeen eigenaardige) gewoonten te bewaren, terwijl zoveel andere volken wel fundamenteel in hun cultuur zijn aangetast door van buitenaf opgelegde, ingrijpende veranderingen? En zullen de Nenets ook in de toekomst nog in staat zijn hun eigenheid te behouden, nu de enorme toename van industrie en 'buitenlanders' in het Noorden in een ongekend tempo zowel de natuurlijke als de sociale leefomstandigheden aantast, ingrijpender en grootschaliger dan ooit tevoren?

Werkwijze

Andrei Golovnev en Gail Osherenko trachten in *Siberian Survival* een antwoord te geven op deze vragen *"door studie te verrichten naar de cultuurverandering zoals die tot uiting komt in legenden, de geschiedenis en de gebruiken, en door institutionele veranderingen te traceren zowel vanuit een antropologisch als een historisch-juridisch-politiek perspectief"*.

Uit het verloop van de cultuurgeschiedenis proberen zij vervolgens te distilleren welke sociale factoren *binnen* een cultuur bepalend blijken te zijn voor eventuele cultuurverandering (volledig behoud van de oorspronkelijke cultuur, aanpassing ervan aan de nieuwe omstandigheden, of transformatie, d.w.z. overgaan naar een andere cultuur). En welke sociale gewoonten en instituties *van buitenaf* aanzetten tot of invloed hebben op cultuurverandering. Met de uitkomsten daarvan hopen de auteurs tot aanbevelingen te kunnen komen aan het adres van toekomstige beleidsmakers, zodat binnen de voor Rusland noodzakelijke economische ontwikkeling van het Noorden voldoende ruimte geschapen wordt *"om de vooruitzichten voor culturele veerkracht te verbeteren"*. Niet alleen voor de Nenets, maar voor alle volken in het Noorden - met name in West-Siberië - die te maken hebben of krijgen met de oprukkende olie- en gasindustrie.

Vanwege dit uiteindelijk bredere doel, beperken de auteurs zich niet tot de geschiedenis van alleen de Nenets. De ontwikkeling van de Nenetscultuur vormt slechts hun *case study*. In het boek is dan ook veel informatie verwerkt die de auteurs in de jaren '90 verzameld hebben gedurende antropologisch veldwerk bij de Nenets op het Yamal-schiereiland, zowel bij de gevestigde als bij de nomadisch levende Nenets. In *Siberian Survival* worden in chronologische volgorde de verschillende fasen bekeken die er geweest zijn in de culturele contacten tussen de Russen en de (semi)-nomadische bevolking in het noorden van West-Siberië. Wel staan iedere keer juist die gebeurtenissen centraal waaruit blijkt hoe de Nenets reageerden op de nieuwe situatie en zich al dan niet aanpasten.

Het verhaal

Het '*verhaal van de Nenets*' begint met een beschrijving van hun natuurlijke leefomgeving en hun overgang van het bejagen naar het houden van rendieren, van de 15de tot de 17de eeuw. Dan volgt een beschrijving van de huidige cultuur van de Nenets.

In het wereldbeeld van de Nenets zijn de materiële en de spirituele cultuur onlosmakelijk met elkaar verbonden. Een goed besef van hun wereldbeeld is essentieel om hun reacties op veranderingen van buitenaf te kunnen begrijpen. Centraal in de beschrijving van de huidige cultuur staan het kampleven en de rendierhouderij (alledaagse handelingen, de indeling van de tent, voorwerpen), de religie en verschillende sociale structuren zoals hoe het leiderschap is georganiseerd. Vooral de invloed die de rolverdeling tussen man en vrouw op de cultuur heeft krijgt veel aandacht.

Vervolgens bespreken de auteurs in hoofdstuk drie de verschillende stadia van overheersing door en inlijving bij tsaristisch Rusland, die de volken in West-Siberië sinds de 16de eeuw hebben ondergaan. Allereerst de 17de eeuw, '*het tijdperk van Ermak*', genoemd naar de leider van de kozakken die tussen 1580 en 1590 als eerste door Moskou naar Siberië gestuurd werd om het te verkennen en te veroveren. De periode werd gekenmerkt door een directe, maar nog zeer beperkte machtsuitoefening over de Nenets vanuit Moskou.

Met het aantreden van Peter de Grote, eind 17de eeuw, intensiveerden de contacten met de verschillende Siberische volken. Peter de Grote gaf aartsbisschop Filofei Leshchinskii de opdracht hen te kerstenen om zo de eenheid in het Russische Rijk te verstevigen. Gedurende de gehele 18de eeuw hebben er massale kersteningacties in Siberië plaatsgevonden. Dergelijke acties leidden onder de Nenets vooral tot protest en vijandige opstanden tegen de Russen. In Petersburg werd het veiliger geacht de toendrabewoners voorlopig vooral indirect te overheersen door hun inmiddels gekerstende buren, de Chanti. De Chanti moesten als tussenpersoon fungeren bij de belastinginning, die voor de economie van Rusland van vitaal belang was.

In de loop van de 18de eeuw bleken de Chanti echter meer en meer met de Nenets en hun ideeën te sympathiseren. Het systeem moest veranderen, wilde de Russische regering kunnen blijven regeren over de bewoners van het Noorden. Begin 19de eeuw ontwierp de Siberische gouverneur Speranskii daarom een politiek systeem voor Siberië, gebaseerd op lokale rechtstradities. Achteraf gezien heeft Speranskii's systeem de basis heeft gelegd voor de manier waarop de sovjetregering vanaf 1917 het Noorden ging besturen.

In het vierde hoofdstuk staat de Russische politiek ten opzichte van de Siberische volken tijdens de beginjaren van de sovjettijd centraal (scholing, alfabetisering en industrialisering van het Noorden). De auteurs kijken naar de grote sociale veranderingen die deze sovjetpolitiek tot gevolg heeft gehad voor de verschillende Siberische volken. Ze concluderen dat de opstanden van de Nenets tegen het sovjetregiem in de jaren '30 en '40 niet zozeer voortkwamen uit protesten tegen het communisme als zodanig, maar veeleer uit het feit dat de opgelegde veranderingen de belangrijkste culturele pijlers van de Nenets aantastten. Die pijlers waren: vrijheid van geloof, van beweging, van het zelf hebben en houden van rendieren. Kortom het vei-

ligstellen van de oude eigendoms- en gebruiksrechten met betrekking tot land en rendieren.
In het laatste hoofdstuk wordt gekeken naar de huidige situatie. De auteurs wijden hun aandacht vooral aan de verschillende politieke organen die de laatste jaren zijn opgekomen vanuit en ter bescherming van de lokale bevolking: *Yamal Potomkam* ('Yamal voor volgende generaties'), RAIPON (*Russian Association of Indigenous Peoples of the North*), etc. Onder de huidige toendrabewoners heerst onvrede, omdat zij onvoldoende betrokken worden in het maken van beslissingen die 'hun' land aangaan. Reden hiervoor is dat de in dorpen gevestigde stamleden makkelijker te bereiken zijn voor de Russische beleidsmakers dan de toendrabewoners. Daar komt nog bij dat de Russen de Nenets in de dorpen beschouwen als de werkelijke 'traditionele bewoners'. De nomaden willen dus graag meer zeggenschap over wat zij beschouwen als hun land en hun dieren.
In dit slothoofdstuk komt ook uitgebreid de huidige rechtspositie van de Siberische volken aan de orde. Een goede rechtspositie is immers de eerste stap naar meer politieke inbreng, getuige andere politieke modellen die de afgelopen jaren elders in de Arctis zijn ontwikkeld om inheemse volken de kans te geven hun eigen cultuur te behouden. Daarbij moet men denken aan co-managementprojecten in Alaska, de Samische parlementen in Noord-Scandinavië, de Home Rule regering op Groenland, Nunavut in Noord-Canada, etc.).

Legende

Bijzonder in *Siberian Survival* is dat bovenstaande geschiedenis door het hele boek heen wordt gekoppeld aan een oude Nenetslegende: het verhaal van '*de Vijf Yaptiks*'. Dit is een legende vol mythische symbolen, die volgens de Yamal-Nenets al eeuwenlang mondeling is overgeleverd. De legende van de Vijf Yaptiks verhaalt over het ontstaan van de eerste rendierhouders, de '*Nenei Nenets*' (de 'Echte Mensen') en de snelle en plotselinge overgang die de Nenets hebben gemaakt van een jagers- en verzamelaarscultuur naar een rendierhoudende maatschappij. Daarnaast illustreert het verhaal de onlosmakelijke relatie tussen het dagelijks leven en de goddelijke wereld.
Het verhaal begint met vijf van de jacht levende Yaptik-broers die in een diepe crisis zijn geraakt: de pot boven het vuur is leeg en gedwongen door de honger slapen ze lange winternachten door. Op een van hun jachttochten komen ze '*Nomaden Man*' tegen, de godheid van het Nieuwe Leven, zo zou later blijken. Ze worden boos en weigeren

zijn geschenk: tamme rendieren. Ze binden de strijd met Nomaden Man aan en komen om. De jongste broer komt na enige tijd weer tot leven, spant zijn eigen slee weer in en gaat op weg. Geholpen door verschillende goden van boven-, onder- en middenwereld vindt Jongste Yaptik een vrouw en kan hij een nieuw bestaan opbouwen, nu als rendierhouder. Uiteindelijk wordt hij zelf een godheid en wekt hij één-na-jongste-Yaptik weer tot leven, die vervolgens Oudste genoemd wordt, omdat hij de nieuwe stamvader van de Yaptik-Nenets moet worden, op een kaap ver in het noorden. De Yaptik is nu nog de grootste en meest aanzienrijke Nenetsstam op Yamal (letterlijk: de rand van het land).

De historische thema's uit de verschillende hoofdstukken komen dus terug in de verschillende verhaalelementen: de opkomst van nieuwe vormen van leiderschap tot in de 20ste eeuw (een nieuwe Oudste Yaptik wordt stamvader in een nieuw gebied: een kaap in het uiterste noorden), verzet wordt beantwoord met geweld, dat in principe in staat is de cultuur te vernietigen (de strijd met Nomaden Man kan vergeleken worden met de opstanden in de jaren '30 en '40 en daaropvolgende repressie van staatswege). Zo weet men zich ook aan de nieuwe omstandigheden aan te passen (het weer levend worden van Jongste Yaptik en het opbouwen van een nieuw, op rendierhouderij gebaseerd bestaan, vanuit de oude cultuur: de rondtrekkende slee). En er is de parallel tussen het opeisen van eigendomsrechten over rendieren en land en de strijd die de broers voeren met Nomaden Man omdat die zich in tijd van crisis op hun jachtterrein, temidden van 'hun' rendieren, ophoudt.

Toekomstperspectief

Aan het slot van het boek komen de auteurs terug op de vraag welke innerlijke en welke uiterlijke factoren men op grond van deze geschiedenis als bepalend kan zien voor cultuurverandering. Daarbij gaat het dus om factoren waarmee beleidsmakers in de toekomst eigenlijk rekening zouden moeten houden.

Volledig behoud van cultuur (zoals bij de toendra-Nenets) hangt vooral af van de mogelijkheden die een volk heeft om zich terug te trekken, ver weg van alle 'schadelijke' invloeden. *De veerkracht van een cultuur*, het aanpassend en/of herstellend vermogen, wordt vooral bepaald door de mogelijkheden die men heeft om in het dagelijks leven het aloude leefritme te bewaren dat met het nomadisme verbonden is. In vele nederzettingen heeft de verstoring van het dagelijkse ritme geleid tot een morele crisis onder de inheemse mannen in de dorpen. Aantasting van fundamentele rechten leidt vrijwel direct tot protesten vanuit de bevolking en kan op de lange duur de cultuur teloor doen gaan.

De auteurs stellen zich de vraag of de nu nog traditioneel levende inheemse volken van het Noorden, en dan vooral de toendra-Nenets, in staat zullen zijn zich aan te passen en de ingrijpende sociaal-politieke veranderingen ten gevolge van de grootschalige olie- en gaswinning. Hun antwoord is bevestigend. Daarvoor achten zij het wel nodig dat niet alleen de staatsgronden worden geprivatiseerd en aan de lokale bevolking worden teruggegeven, zoals dat in de laatste jaren al hier en daar gebeurt. De auteurs pleiten voor een meer lokaal gerichte politiek, waarbij de inheemse bevolking meer zeggenschap krijgt over de zaken die betrekking hebben op het dagelijks leven: het land en de dieren.

Om te komen tot een dergelijke politiek is volgens de auteurs een (her)definiëring van de rechten van de inheemse bevolking noodzakelijk. En dan vooral een (her)definiëring van de specifieke eigendoms- en gebruiksrechten met betrekking tot rendieren, land en infrastructuur, uitgaande van de lokale, traditionele opvattingen en interpretaties van die rechten en niet gebaseerd op Russische (of Westerse) opvattingen. De grootste moeilijkheid daarbij zal niet zozeer zijn de rechten van de nu nog traditioneel levende volken te definiëren, maar juist te bepalen wat de relatieve rechten zijn van die inheemse bevolkingsgroepen die zich intussen al dan niet vrijwillig hebben gevestigd in de dorpen.

Een lokaal gerichte politiek verschaft de noordelijke culturen niet alleen de kans hun traditionele leefwijze te handhaven. Ervaringen elders in het arctisch gebied laten zien dat zij ook zou kunnen leiden tot de ontwikkeling van industriële projecten die duurzame economische en sociale voordelen zullen bieden in de gemeenschappen waarin ze tot stand komen, zo menen de schrijvers. Cultuurbehoud vormt dus geen belemmering voor industrialisatie, zoals zo vaak wordt gedacht, maar kan juist ook de basis voor de lokale en nationale economie verstevigen.

Yamal

Het boek stelt vooral de Nenets op het Yamal-schiereiland centraal. De ondertitel *The Nenets and Their Story* suggereert mijns inziens echter dat het verhaal van de Yamal Nenets staat voor de geschiedenis van *alle* Nenets, dus ook die van buiten Yamal; alsof de cultuur van de verschillende Nenetsgroepen in Siberië en de Europese toendra homogeen was en zich uniform heeft ontwikkeld onder invloed van de culturele contacten. Weliswaar werd er in de politiek vanuit de centrale Russische (tsaristische of sovjet) regering meestal geen onderscheid naar regio gemaakt, ik acht het desondanks niet uitgesloten dat buiten Yamal de culturele veranderingen bij de Nenets een ander verloop hebben gehad, alleen al gezien het feit dat de geografische en socia-

le omstandigheden daar anders waren.
In de Europese toendra bijvoorbeeld hebben Nenets al veel langer in contact gestaan met Russen dan de groepen in Siberië. In *Siberian Survival* komen dergelijke vroege contacten met Russen slechts zijdelings aan de orde: alleen voorzover zij de overgang van het rendierjagen naar rendierhouden illustreren. Bovendien is er in vergelijking met Siberië aan de Europese kant van de Oeral veel minder toendragebied beschikbaar om zich in terug te trekken, weg van Russische invloeden. De Nenets buiten Yamal hadden voorts andere volken als buren, die wellicht hun reactie op veranderingen in de sociale omgeving hebben kunnen beïnvloeden. Zo hebben de Europese Nenets in de 16de eeuw zelfs contact gehad met West-Europeanen (Nederlanders en Engelsen) die de kusten van Noord-Rusland verkenden.
Als de geschiedenis van de culturele veranderingen bij de Yamal Nenets als voorbeeld dient voor de geschiedenis van de Nenets in het algemeen, dan is het van wezenlijk belang dat er aandacht wordt geschonken aan de culturele contacten die de Nenets buiten Yamal hebben gehad. En dan vooral aan de contacten van vóór de 17de eeuw, omdat die meer divers en meer regionaal van karakter kunnen zijn geweest.

Ik miste in dit uitvoerige relaas dan ook vooral een korte beschrijving van de voorgeschiedenis, en van het verloop en de aard van de vroegste contacten tussen Nenets en Russen op de Europese toendra.

Eindoordeel

Siberian Survival is een helder geschreven boek dat op informatieve wijze een beeld schetst van de Yamal-Nenets. Naast hun huidige nomadische leefwijze en rechtspositie komt ook hun culturele en sociaal-economische geschiedenis sinds de 17de eeuw aan de orde. Een en ander is geplaatst in het grotere geheel van de politiek- economische geschiedenis van andere Noord-Russische inheemse volken en de strijd van arctische inheemse bewegingen om meer rechten en politieke vrijheden. Aan de hand van de factoren die de voortbestaan van een traditionele cultuur beïnvloeden worden de problemen uiteengezet die de inheemse bevolking van Rusland en Russische overheid en industrie moeten oplossen om in de toekomst zowel economische vooruitgang als het behoud van traditionele culturen te garanderen.
Wat dit boek vooral bijzonder maakt is de rol die symboliek erin speelt, zoals eerder uiteengezet. Een overvloed aan prachtige kleurenfoto's

toont bovendien vele facetten van het huidige leven van nomadische Nenets op Yamal. Het uitgebreide notenapparaat en de acht pagina's tellende literatuurlijst bieden de geïnteresseerde lezer een goed uitgangspunt om zich verder te verdiepen in bepaalde thema's.
Het boek is een aanrader voor iedereen die zich interesseert voor de geschiedenis van de inheemse volken in Siberië of, meer specifiek, de traditionele cultuur van de Nenets.

Noot van de redactie: In de Russische Federatie is er dit voorjaar nieuwe wetgeving aangenomen met betrekking tot het traditioneel gebruik van het land waaronder de rendier-graasgronden. De toekomst zal leren of de Nenets baat hebben bij deze wetgeving. Het boek *Siberian Survival* stelt, zoals ook in de recensie wordt aangegeven, de Nenets (Nentsen - 'Samojeden') op Yamal centraal. De situatie van de Nenets in de Nenets Autonome Okrug - het gebied van waaruit onze gasten naar Nederland zullen komen - is daarmee zeer vergelijkbaar.
Gail Osherenko en waarschijnlijk ook Andrei Golovnev nemen deel aan de workshop in Groningen in het kader van 'Nenets in Nederland'.

Foto's beschikbaargesteld door Same-fotograaf Niillas Somby.
Nenets in de Nenets Autonome Okrug

Siberian Survival: The Nenets and Their Story is uitgegeven door *Cornell University Press, Ithaca (NY)/London* (1999); *f* 89,95 - $ 29,95 - £ 24,95; 176 blz. ISBN: 0-8014-3631-1 **www.amazon.com** of **www.amazon.co.uk**
Informatie over Circumpolar Journal: 050 3636 834 of **odin.let.rug.nl/arctic**

Supersonische vluchten

Govert de Groot

In tegenstelling tot wat was aangekondigd zijn er deze zomer geen supersonische testvluchten uitgevoerd boven de laagvlieggebieden in Labrador en Quebec. In plaats daarvan werd een testprogramma uitgevoerd in Cold Lake, in de Canadese provincie Alberta. Vorig jaar tekende de Innu Nation ernstig bezwaar aan tegen het houden van supersonische testvluchten, die onder andere zouden worden uitgevoerd met Nederlandse F-16's. Na dreiging met een kort geding van de kant van de Innu werden de testen uitgesteld. De oefeningen blijken nu dus te zijn verplaatst naar Alberta. De testvluchten moeten worden gezien als een eerste aanzet om de milieugevolgen van supersonisch vliegen in het subarctisch gebied in kaart te brengen. Daniel Ashini (Innu Nation) en Andres Mack (Inuit) waren getuige van de geluidsmetingen. De resultaten zijn nog niet beschikbaar. De luchtmachten die in Canada een trainingsprogramma hebben lopen, waaronder Nederland, zullen dit decennium nieuwe supersonische straaljagers krijgen, waarvoor vanaf *5 Wing Goose Bay* in Labrador oefenmogelijkheden moeten komen. Over een en ander wordt in het instituut dat de laagvliegoefeningen monitort verder onderhandeld. Maurice Pigeon van het Canadese ministerie van Defensie verwacht dat het supersonische testvluchtenprogramma op zijn vroegst pas in 2007 van start zal kunnen gaan. Hij voorziet dat het laagvliegprogramma aan betekenis zal verliezen en de nadruk steeds meer zal komen te liggen op hogere snelheden en vlieghoogten. In 2006 staat in Nederland de verlenging van het bilaterale laagvliegverdrag met Canada op de agenda.

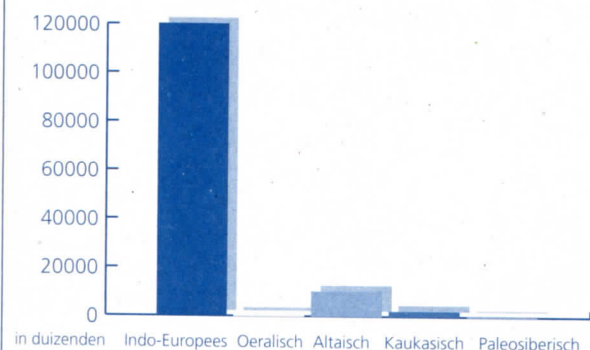

Taaldiversiteit in Rusland

Dr. Hein van der Voort (Universiteit Leiden)/Dr. Peter Bakker (Aarhus Universiteit, DK)

Het is het Europees jaar van de Talen. Niet alleen in West-Europa worden talen bedreigd, maar ook in de Russische Federatie, waar nog een grote inheemse taaldiversiteit is.

Alle levende menselijke talen zijn voortdurend onderhevig aan verandering. Door het zich opsplitsen van volken en door contacten tussen taalgroepen zijn talen verdwenen en ook nieuwe talen ontstaan. Dialecten kunnen nieuwe talen worden. Dit zijn natuurlijke processen die gedurende vele millennia hebben geleid tot een bonte verscheidenheid aan talen en taalfamilies over de gehele wereld. Door de expansie van de westerse beschaving verdwijnen er echter de laatste paar eeuwen veel meer talen dan er bij komen. Taalkundigen schatten dat er van de huidige 6700 talen die op de wereld gesproken worden over een eeuw nog slechts tien procent over zal zijn. Dat kan een ramp zijn voor de sprekers van die talen. Als een taal met uitsterven wordt bedreigd, wijst dat doorgaans op de bedreigde situatie van een volk. Vooral bij volken zonder schrift is de oorspronkelijke taal essentieel voor het behoud van de traditionele kennis, de geschiedenis en dus van de cultuur. Dat talen verdwijnen is ook een ramp voor de wetenschap, want de meeste van deze talen zijn nooit beschreven of bestudeerd.

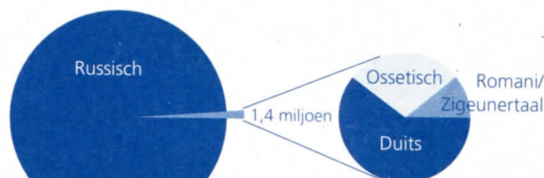

In het tegenwoordige Rusland, waar Siberië deel van uitmaakt, worden, ruim geschat, zo'n 150 inheemse talen gesproken. De meeste van deze talen behoren tot vier grote taalfamilies: de *Indo-Europese*, de *Oeralische*, de *Altaische* en de *Kaukasische* taalfamilies. Deze taalfamilies, die vaak ook vertegenwoordigers buiten de grenzen van de voormalige Sovjet-Unie hebben, zijn verder onder te verdelen in subfamilies.

Hoewel de *Indo-Europese* taalfamilie waarschijnlijk zo'n 6000 jaar geleden op de zuid-Russische steppen is ontstaan, worden de meeste Indo-Europese talen buiten Rusland gesproken. Deze familie omvat uiteenlopende talen als Nederlands, Russisch en Sanskriet.

Van de bestaande *Oeralische* talen worden de meeste binnen Rusland gesproken, en dan vooral in de Arctische gebieden. Fins, Hongaars en Sámi zijn Oeralische talen. Als je de verdeling van de talen op een landkaart zet dan kun je daar soms patronen in terugvinden. De Oeralische talen liggen grof gezegd als eilandjes in een grote U-vormige bocht verspreid van West-Siberië tot Scandinavië. Dit is zowel een gevolg van prehistorische migratiebewegingen van de oud-Oeralische volken als van immigratie van Indo-Europese en Altaische volken.

De *Altaische* taalfamilie (o.a. Turks en Mongools) is vernoemd naar het

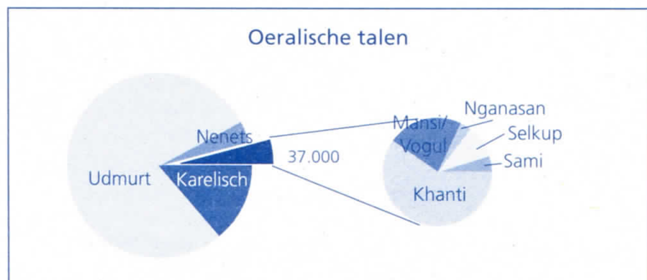

Altai-gebergte. Volgens sommige taalkundigen horen het Koreaans en Japans ook tot de Altaische familie omdat er sterke structurele overeenkomsten zijn. Anderen verklaren die overeenkomsten liever uit eeuwenoude tradities van interactie tussen de volken die vroegere vormen van deze talen spraken. Ook is er een omstreden theorie dat de Altaische en Oeralische taalfamilies gemeenschappelijke voorouders hebben.

De meeste talen van de Kaukasus, zoals het Georgisch en het Tsjetsjeens, behoren tot de *Kaukasische* taalfamilie of families. De Kaukasische bergketens staan al sinds de oude Grieken bekend als een gebied met een zeer grote taaldiversiteit. Vooral de talen van de noordelijke (sub)families worden in het huidige Rusland gesproken.

Afgezien van deze grote internationale taalfamilies zijn er enkele kleine taalfamilies en *geïsoleerde talen* die vooral in het noordoosten van Rusland worden gesproken. Deze worden vaak onder de noemer '*Paleosiberisch*' gerubriceerd omdat men aanneemt dat zij de oor-

spronkelijke talen van Siberië vertegenwoordigen (d.w.z. vóór de prehistorische expansies van Oeralische en Altaische volken, die aan de Russische kolonisatie voorafgingen). Deze groepering houdt echter geen taalkundige familie in. Een aantal van deze Paleosiberische talen is inmiddels uitgestorven en de eventuele verwantschapsrelaties zijn mede daardoor vaak niet meer te reconstrueren.

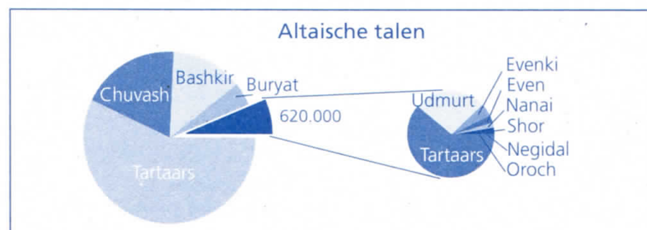

Bedreigd

Zeker één taal in Rusland is niet te classificeren: het Mednyj Aleut van de Commandeur-eilanden. Dit is een van de zeldzame mengtalen (vergelijkbaar met het Michif van Canada) waar het grammaticale systeem en de woordenschat van twee talen is verstrengeld, in dit geval van Russisch en Aleut.

Ongeveer de helft van de talen van Rusland wordt op dit moment sterk bedreigd en zal waarschijnlijk binnen enkele generaties uitsterven. Met name de toekomst van de talen van Siberië, zoals de bijzondere Paleosiberische en de Samojedische talen, ziet er somber uit. Ook wanneer de betreffende volken nog relatief talrijk zijn, hebben de oorspronkelijke talen vaak zeer lage aantallen sprekers, die dan meestal tot de oudste generaties behoren.

Dit alles is vooral het gevolg van de sovjettaalpolitiek. Was dit beleid in de eerste helft van de twintigste eeuw voornamelijk gebaseerd op naïeve opvattingen over taalplanning, vanaf de jaren '50 werd het taalbeleid systematisch gericht op de verwerving van het Russisch door alle etnische minderheden. Kinderen werden vaak jarenlang en ver van huis op kostscholen onderwezen in het Russisch, met als gevolg dat zij vervreemd raakten van hun eigen volk, taal en cultuur. Op lokale scholen werd doorgaans alleen Russisch gesproken, en er werd druk uitgeoefend op de bevolking om alleen Russisch met de kinderen te spreken. De gevolgen hiervan waren dat er een generatie ontstond die geen enkele taal goed beheerste, en dat er moeilijkheden ontstonden in de communicatie van de kinderen met hun grootouders.

Na de democratisering van 1988 kon ook over de onderdrukking en het lot van de Russische minderheden worden gediscussieerd. Er werden onafhankelijke inheemse organisaties opgericht. Dit heeft geleid tot een toename van etnisch zelfbewustzijn, erkenning door de overheid en een herwaardering van de inheemse talen. Velen vrezen dat deze ontwikkeling echter te laat komt voor de meeste talen. Daarnaast hebben de privatiseringen die met de omwenteling gepaard gingen vaak zeer negatieve bijwerkingen, zoals ongeremde exploitatie van bossen en bodemschatten door buitenstaanders en vervuiling van de natuurlijke bronnen van de inheemse volken. Dit leidt weer tot sociale problemen en het verval van de inheemse talen en culturen. Het is een patroon dat men over de hele wereld kan waarnemen.

Govert de Groot

Op **13 oktober**, van 10 tot 16 uur, organiseert *Stichting Arctic Life* op de IJsbaan aan het Hof van Blom in Hattem een **Culturele Poolhondendag** met verschillende demonstraties van de sledehondensport. Arctic Life is een organisatie die zich inzet om de sledehondencultuur in de Arctic in stand te houden. Zij wil dit bereiken door projecten die door de Inuit zelf worden uitgevoerd te ondersteunen. Hun goodwill-ambassadeur is de Groenlander Ono Fleischer, die sinds 1975 elk jaar een sledehondentocht maakt.
Informatie: tel. 06 51 052 152 info@arcticlife.nl **www.arcticlife.org**

Voor de twintigste keer wordt van **16 t/m 18 november** het **Arctisch Weekend** georganiseerd, dit jaar in conferentieoord hotel Belmont te Lunteren. Het symposium heeft als vanouds het thema: *Mens en Milieu in het Poolgebied*.
Informatie: tel: 0226 422497 **www.ArctischWeekend.nl**

Op **8 december 2001** wordt voor de tweede keer in Eindhoven de **Arctische Markt** gehouden. De markt vindt plaats van 10 tot 16 uur in het Unitas gemeenschapshuis, Vlokhovenseweg 49.
Informatie: Canuit, tel. 040 241 5806 **www.canuit.com**

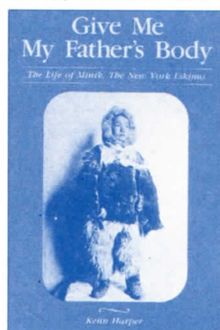
Een leuke pocket is **Kaviaar en ander leed** van Pieter Waterdrinker, pseudoniem van Pieter van der Sloot, de correspondent voor De Telegraaf in Moskou. Het zijn 35 korte verhalen, 'Notities uit Rusland'. Ofschoon inheemse volken er niet in voorkomen, geeft het een aardig en herkenbaar beeld van de huidige situatie in Rusland. Uitgeverij BZZTôH, *f* 29,75, 224 blz, ISBN 90 5501 735 3

Ook van BZZTôH is **IJspegels aan mijn snor**. De schrijver Tim Moore geeft verslag van zijn poging de reis van Lord Dufferin uit het Victoriaanse Engeland na te doen. Door het begin is nauwelijks heen te komen en het duurt even voordat je op IJsland bent. Fietsen op IJsland blijft bijzonder, maar je moet er niet te moeilijk over doen. Zeker niet als je ongetraind bent. Door zijn eigen stommiteit mislukt zijn poging om op Jan Mayen te komen. Zijn bezoek aan Spitsbergen is ook al niet bijzonder. Je moet van Britse humor houden om het te waarderen. Alleen meenemen als je in je rugzak ruimte over hebt.
f 39,65, 318 blz, ISBN 90 5501 7841

Naar aanleiding van de heropening van het Rijksmuseum voor Volkenkunde schreef Boudewijn Büch het boek '**De hele wereld in een vitrinekast**; Het volkenkundig museum & de rest van de wereld' geschreven. Het is een boek in de bekende stijl van Büch: veel onbekende feiten en veel boektitels. Hij noemt onder meer kort de kwestie rond de tentoonstelling 'Botje bij Botje' en de vermeende Groenlandse menselijke resten in Hoorn en gaat in op het tragische leven van Minik, waarover Ken Harper schreef in ***Give me my father's body. The life of Minik, the New York Eskimo*** (recentelijk herdrukt, $ 13,95, ISBN 074341005X). Ook schrijft hij over mensen- en lijkenhandel in het begin van de vorige eeuw en over het toenmalige gebruik om mensen tentoon te stellen. Zo werden in 1910 in Duitsland 'Lappen' tentoongesteld *'om vervolgens mee te dansen in het wildevolkerenbal'* en *'in 1911 toonde Hagenbecks Hamburgse dierentuin in kooien of duidelijk afgescheiden stukjes grond 'Eskimo's, Kalmücken [Mongolen], Inder und Kikuyu [Bantoes uit Kenia], bzw. Massai'*. *f* 32,95, 255 blz, ISBN 90 295 0409 9.

Per 20 juli is **xtreme.nl** overgegaan in Discovery Planet van Planet Internet. Discovery Planet heeft vaak interessant arctisch (expeditie)nieuws. **www.planet.nl/discovery**

Op 21 mei won de Inuk-filmmaker Zacharias Kunuk uit Canada de Gouden Camera op het filmfestival in Cannes voor zijn film **Atanarjuat ('De snelle renner')**. Het filmverhaal is gebaseerd op een legende over een jonge man in een arm gezin die zijn lot verbetert door een goede jager en snelle renner te worden. Alle filmacteurs zijn Inuit uit Igloolik, een gemeenschap van 1.200 mensen die is gevestigd op een klein eiland in de noordelijke Baffin-regio van Nunavut. De film is gemaakt door Igloolik Isuma Productions, Canada's eerste onafhankelijke Inuk-filmproductiemaatschappij. Kunuks reis naar Cannes was zijn eerste buitenlandse trip.

NENETS IN NEDERLAND

Een rendiervolk uit Noord-Rusland

GRONINGEN
Vrijdagavond 5 oktober 2001
20.00 tot 22.30 uur
Noord-Nederlands Conservatorium - Veemarktstraat 76

DEN HAAG
Zondagmiddag 7 oktober 2001
13.30 tot 16.00 uur
Museon - Stadshouderslaan 41

- Toespraken van de Nenets, over hun leven als rendierhouders op de noord-Russische toendra.
- Dia's van de Noorse Same-fotograaf Niillas Somby over de cultuur van de Nenets.
- Optreden van de Nenets-toneelgroep Ilept.
- Voertalen: Nederlands, Engels en Russisch.
  Toegang: gratis (vrijwillige bijdrage).

Programmawijzigingen voorbehouden.

Verder vinden er een aantal besloten workshops plaats (zie Arctica nummer 11, zomer 2001, pag. 3).
Ter realisering van dit programma werkt Arctic Peoples Alert samen met het Arctisch Centrum van de Rijksuniversiteit Groningen en de Stedenband Groningen-Moermansk.
Het bezoek van de Nenets wordt onder andere mogelijk gemaakt door Stichting Doen (Postcode loterij).
Meer informatie: tel. 070 4020943 of www.arctica.nl

NENETS IN NEDERLAND

Een rendiervolk uit Noord-Rusland

Foto: Same-fotograaf Niillas Somby - Druk en layout: Adelante, Den Haag.

GRONINGEN

Vrijdagavond **5 oktober 2001**

20.00 tot 22.30 uur

Noord-Nederlands Conservatorium - Veemarktstraat 76

DEN HAAG

Zondagmiddag **7 oktober 2001**

13.30 tot 16.00 uur

Museon - Stadshouderslaan 41

- **Toespraken van de Nenets**, over hun leven als rendierhouders op de noord-Russische toendra.
- **Dia's** van de Noorse Same-fotograaf Niillas Somby over de cultuur van de Nenets.
- **Optreden** van de Nenets-toneelgroep **Ilept**.
- Voertalen: Nederlands, Engels en Russisch. Toegang: gratis (vrijwillige bijdrage).

Programmawijzigingen voorbehouden.

Arctisch Centrum

Meer informatie: tel. 070 4020943 of www.arctica.nl

- Arctic Peoples Alert is de Nederlandse belangenorganisatie voor inheemse volken in het Noordpoolgebied.
- Arctic Peoples Alert geeft het bulletin *Arctica* uit, dat minimaal drie keer per jaar verschijnt.
- Van 3 t/m 10 oktober 2001 bezoekt een delegatie van de Nenets, rendierhouders uit Noord-Rusland, Nederland.
  Naast de publieksbijeenkomsten vinden er een aantal besloten workshops plaats. Ter realisering van dit programma werkt Arctic Peoples Alert samen met het Arctisch Centrum van de Rijksuniversiteit Groningen en de Stedenband Groningen-Moermansk.
  Het bezoek van de Nenets wordt onder andere mogelijk gemaakt door Stichting Doen (Postcode loterij).
- Arctic Peoples Alert wil de Nenets met een aantal projecten steunen.
- Word donateur voor 2002 door overmaking van minimaal *f* 22,00 - € 10,- op giro 40092 o.v.v. 'nieuwe donateur'.
- Bon opsturen naar: Arctic Peoples Alert, Zusterstraat 58 B, 2512 TN Den Haag, tel. 070 4020943, e-mail: arctica@planet.nl

BON

- ○ Ik word donateur voor 2002 (min. *f* 22,00 - € 10,-) en wacht op een acceptgiro.
- ○ Ik ontvang graag meer informatie en een proefnummer van het bulletin Arctica.

Naam:

Adres:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoonnummer:

E-mailadres: